
LILLI RECHT – ZAPOMENUTÝ POKLAD OLOMOUCKÉ NOVÉ VĚCNOSTI?

MARKÉTA KAMENSKÁ

LILLI RECHT – THE FORGOTTEN TREASURE OF THE OLOMOUC NEW OBJECTIVITY?

This article is based on the analysis in the thesis *Lilli Recht and Mascha Kaléko, Two Poetesses of The New Objectivity* (2021) and introduces The New Objectivity as an art direction, under which we can classify Lilli Recht nowadays almost forgotten author born in Olomouc. It describes The German Moravian Literature too as an important context of the life and work of Lilli Recht. The thesis has shown that the lyrical work of Lilli Recht is on the comparable level with the well-known poems of The New Objectivity und therefor we can consider the author to be the "treasure" of Olomouc New Objectivity. Because The New Objectivity does not appear very often in the context of our literature, the discovery of this author und her specific writing style is even more crucial.

Key words: Lilli Recht, Mascha Kaléko, The New Objectivity, The German Moravian Literature, The Literature of The New Objectivity, The Poetry of The New Objectivity

1 NOVÁ VĚCNOST A NĚMECKÁ MORAVSKÁ LITERATURA

Nová věcnost je meziválečný umělecký směr, který tradičně usazujeme do kontextu německojazyčného prostoru. Jeho principy se uplatňovaly nejen v literatuře, architektuře, malířství či ve fotografii, ale i v přístupu ke světu a k lidem. K charakteristickým znakům nové věcnosti patří její ostré vymezení vůči expresionismu, jednoduchost, zaměření na všední život malého člověka, dokumentarismus, srozumitelnost, objektivnost a hledání umělecké inspirace nikoliv ve fantazii, nýbrž v reálném světě. Nová věcnost není bezcitná a emocionálně zploštělá – snaží se však znázorňovat svět co možná nejautentičtěji. Vedle těchto principů se v dílech nové věcnosti objevují i společenská kritika, ironie, satira, překvapivé pointy a humor.

V kontextu československé historie se o nové věcnosti mluví například v souvislosti s malířstvím či fotografií (zmiňme konferenci *Nová věcnost v Československu?* pořádanou v roce 2017), již méně však s literaturou. V literárních dějinách města Olomouce však nalézáme autorku, která k tomuto uměleckému směru náleží a která je srovnatelná s velkými jmény německé novověčné literatury. Je jí dnes již zapomenutá olomoucká rodačka Lilli Recht. Pro lepší pochopení jejího života, díla a významu je nutné krátce zmínit ještě jednu kapitolu literární historie – německou moravskou literaturu.

Pojem německá moravská literatura označuje německy psané texty spjaté s Moravou, přičemž se tato spojitost může manifestovat jak v díle, tak v životě autora. Výzkumem této literatury se zabývá Centrum pro německou moravskou literaturu na katedře germanistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Zkoumání tohoto literárního úseku bylo ztíženo hned z několika důvodů – upozorňovat na německý element v české kultuře bylo dlouhou dobu nežádoucí, německá moravská literatura navíc platila ve srovnání s pražskou německou literaturou za umělecky méněcennou. Že tomu tak není, dokázali germanisté z Univerzity Palackého. K autorům německé moravské literatury patří mnoho dnes již zapomenutých autorů stejně jako velkých jmen – Robert Musil, Marie von Ebner-Eschenbach, Charles Sealsfield nebo Jakob Julius David. Širší recepce těchto mnohdy velmi kvalitních textů brání fakt, že nebývají překládány do češtiny. Český čtenář, který už němčinou povětšinou nevládne, pak nejen že si díla nepřečte z důvodu jazykové bariéry, nýbrž může navíc pociťovat jakýsi ostych před německými prvky v naší české, pro mnohé tak bolestně vydobyté kultuře. Naštěstí se v literární vědě stále více prosazuje myšlenka, že jediným rámcem pro zkoumání literatury nemůže být ten lingvocentrický. V našem kontextu tedy nelze přehlížet dlouhodobé společné soužití a vzájemné ovlivňování české a německé kultury, tím méně pak lze mezi germanistikou a bohemistikou vytyčit jasnou a nepropustnou hranici. To dokládá i existence germanobohe-mistických týmů, které se této problematice věnují. Právě do tohoto literárního historického rámce spadá německá moravská literatura a Lilli Recht jakožto její zástupkyně, zároveň však reprezentantka nové věcnosti.

2 LILLI RECHT

Za objevení Lilli Recht vděčí germanistika především prof. Ludvíku Václavkovi. Ten o ní sepsal příspěvek do své knihy *Stati o německé literatuře v českých zemích* (1991). Dále se osudem této autorky intenzivně zabývá německý badatel Uwe Czier. Právě na jeho popud vznikla má bakalářská práce *Lilli Recht im Kontext der Neuen Sachlichkeit* (2019), která shrnuje všechny v té době dostupné informace k životu a dílu této autorky. Díky podpoře Uweho Cziera vznikla i diplomová práce *Lilli Recht und Mascha Kaléko, zwei Dichterinnen der Neuen Sachlichkeit* (2021), která se zabývá srovnáním tvorby Lilli Recht a Maschi Kaléko a ukazuje tvorbu olomoucké autorky v širším kontextu epochy.

Lilli Recht se narodila v únoru roku 1900 v Olomouci do dobře situované rodiny. V Olomouci chodila také do školy a rodina zde zůstala až do roku 1926, kdy se musela po smrti otce a následných finančních obtížích přestěhovat do Prahy. Lilli Recht jako dítě s rodinou hodně cestovala a vášeň pro exotické krajiny ji neopustila ani v dospělosti. Na cesty se vydávala i sama, což přesně odpovídá obrazu „nové ženy“ dvacátých let dvacátého století: ženy se emancipují v pracovním i osobním životě, zkracují sukně i vlasy, cestují a jsou umělecky činné. Z několika málo nalezených svědectví jejích přátel můžeme zrekonstruovat obraz Lilli Recht jako excentrické bohémky, která sice „nebyla žádnou kráskou, přesto byla vždy obklopena mnoha muži“ (Menasse 2015).

Svou kariéru začala Lilli Recht uveřejňováním básní v novinách *Prager Tagblatt* a *Mährisches Tagblatt*. Kromě poezie psala Lilli Recht i prózu, knižně však v roce 1936 vyšla pouze její první a zároveň i poslední básnická sbírka *Ziellose Wege*.

Lilli Recht emigrovala v roce 1938 kvůli svému židovskému původu a přiostrhující se politické situaci do Itálie. Podle dostupných informací zůstala celý život svobodná a bezdětná. Její poslední stopa pochází z roku 1971 z Itálie. Datum úmrtí stejně jako další bližší informace o jejím životě v Itálii se zatím nepodařilo objevit a osud Lilli Recht tak zůstává i nadále opředen tajemstvím.

3 DÍLO LILLI RECHT V KONTEXTU NOVÉ VĚCNOSTI

Lilli Recht byla nejen básnířkou, ale i prozaičkou. Zaměříme se však nyní na její básnickou sbírku *Ziellose Wege*, která nám poskytne vhled do poetického světa této autorky a umožní její srovnání s velkými básníky německé nové věcnosti, především s Maschou Kaléko, jednou z nejznámějších německých autorek nové věcnosti. Volba Maschi Kaléko není náhodná – u obou básnířek lze najít mnohé paralely vztahující se k jejich kariéře či způsobu života. Sice se lišily rodinným zázemím, obě však byly židovského původu a obě opustily pod tlakem politické situace v roce 1938 svou vlast. Obě autorky milovaly cestování a neváhaly se vypravit bez doprovodu do neznámých končin, i když pro každou z nich hrálo cestování v jejich životě jinou roli. Jak Lilli Recht, tak Maschu Kaléko můžeme zařadit k typu emancipované, dobrodružné a svobodomyslné nové ženy. Jejich kariéra se vyvíjela různě, začala však přesně v duchu tehdejší doby uveřejňováním básní v novinách – u Lilli Recht v roce 1928, u Maschi Kaléko o rok později.

Hledání podobností a rozdílů v jejich tvorbě je stěžejním tématem mé diplomové práce. Na jedné straně stojí zapomenutá olomoucká autorka, na druhé straně jedna z nejvýznamnějších německých básnířek. U Lilli Recht se lze opřít o jedinou básnickou sbírku, u Maschi Kaléko o celou rozsáhlou tvorbu. Ve sbírce *Ziellose Wege* jsem určila pět základních témat, jejichž zpracování jsem poté u obou autorek porovnávala: každodennost; příroda; obraz člověka a mezilidské vztahy; (velko)město; domov, stesk a cestování. Pro lepší zařazení do kontextu nové věcnosti jsem hledala paralelní básně i od Ericha Kästnera a Kurta Tucholského.

Ze srovnání, které se zaměřovalo především na obsahovou a ideovou stránku básní, jednoznačně vyplývá nejen příslušnost Lilli Recht k epoše nové věcnosti, ale i kvalita jejích textů. Podobnost ve výběru a zpracování témat, v jednotlivých obrazech, motivech i v jazyku se dá samozřejmě vysvětlit využitím principů novověčné estetiky. Při analýze však vyplynuly na povrch i důležité rozdíly, které tvorbu Lilli Recht charakterizují ještě lépe. Zatímco se jiní novověční autoři nebojí využít ironii, humor, překvapivé pointy a některé jejich texty jsou přímo satirické, zůstává Lilli Recht až na dvě

výjimky (básně „Begegnung“ a „Märchenstadt Pirano“) melancholická. A ve chvílích, kdy ostatní popisují konkrétní osudy malého člověka, distancuje se Lilli Recht – nebo spíše její lyrické já – od individuálních příběhů a soustředí se na obecnou platnost svých textů. Autorka občas dovolí „vedlejším aktérům“ svých básní prožít trochu štěstí a lásky – tyto kladné emoce ale téměř vždy zdůrazní samotu a melancholii lyrického subjektu.

Při analýze jsem došla k závěru, že tvorba Lilli Recht je nejen srovnatelná s německými novověcnými autory, ale že se vyznačuje i osobitým stylem. Proto věřím, že objev jejího jména může být důležitým příspěvkem pro regionální olomouckou literaturu, pro německou moravskou literaturu i pro germanobohemistiku. Ačkoliv německy psané texty mohou být pro mnoho čtenářů překážkou, jednoduchý a přístupný styl této sbírky nemusí odradit ani začínající němčináře. To, že Lilli Recht už není tak úplně zapomenutá, dokazuje i nové vydání její knihy *Ziellose Wege* (2020) ve Vydavatelství Univerzity Palackého. O dva roky dříve byla také zveřejněna disertační práce olomoucké germanistky Mgr. Adély Grimes, Ph.D., s názvem *Neusachliche Verhaltenslehre in drei Romanen der Prager deutschen Literatur: Otto Roelds Malenski auf der Tour, Hans Natoneks Kinder einer Stadt und Paul Kornfelds Blanche oder Das Atelier im Garten* (2018). Můžeme tedy říct, že novověcná literatura se i na poli germanobohemistiky těší v posledních letech rostoucímu zájmu a že má literární vědě co nabídnout.

Mgr. Markéta Kamenská

Katedra germanistiky

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Křížkovského 10, 779 00 Olomouc

kamenska.m@centrum.cz

LITERATURA

MENASSE, Sophie

2015 „Melancholie, Gesellschaftskritik und absurder Humor: Die Autorin Lilli Recht“; *www.deutsch.radio.cz*, <https://deutsch.radio.cz/melancholie-gesellschaftskritik-und-absurder-humor-die-autorin-lilli-recht-8264802> [přístup 16. 4. 2021]

RECHT, Lilli

2020 *Ziellose Wege* (Olomouc: Univerzita Palackého)

VÁCLAVEK, Ludvík

1991 *Stati o německé literatuře v českých zemích* (Olomouc: Univerzita Palackého)

KAMENSKÁ, Markéta

2019 *Das Leben und das Werk von Lilli Recht im Kontext der Neuen Sachlichkeit*; nepublikovaná bakalářská práce (Olomouc: Univerzita Palackého)

2021 *Lilli Recht und Mascha Kaléko, zwei Dichterinnen der Neuen Sachlichkeit*; nepublikovaná diplomová práce (Olomouc: Univerzita Palackého)